

POSUDEK OPONENTA

BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Historický ústav FF UHK

Autor/ka práce: Jakub Kořínek

Studovaný program a ročník: Historie se zaměřením na vzdělávání

Název práce: Propaganda Srbska a Chorvatska během rozpadu Jugoslávie a její odraz v českém tisku

Vedoucí práce: Doc. Jiří Hutečka, Ph.D.

Oponent práce: PhDr. Jan Květina, Ph.D.

Bakalářská práce Jakuba Kořínka zpracovává velmi složité a komplexní téma balkánské válečné propagandy v krizovém období 90. let, přičemž komplikovanost sledované problematiky je způsobena jednak jazykovou i geografickou vzdáleností primárních zdrojů (srbská, chorvatská aj. média), jednak globálním rozměrem daného konfliktu, k němuž zaujímaly postoje všichni klíčoví mezinárodní hráči dané doby (tj. k otázce srbsko-chorvatské roviny konfliktu, respektive dimenze propagandy existuje nepřehledné množství navzájem antagonistických a mnohdy kontroverzních interpretací), a v neposlední řadě i metodologickou složitostí otázky, jakými konkrétními nástroji a s výběrem jaké perspektivy, respektive jakého vzorku dobové propagandy tematiku zpracovávat. Již na tomto místě je přitom třeba konstatovat, že kolega Kořínek zvolil pro zpracování inovativní perspektivu v podobě výzkumu reflexe, respektive přejímání srbské a chorvatské propagandy (ať už záměrného, nebo bezděčného) v dobových českých médiích, přičemž inovativnost této perspektivy nezajišťuje ani tak volba daných médií (sám autor přiznává, že obrazu balkánského konfliktu v českých novinových plátcích byly již věnovány české závěrečné práce, z nichž autor mimo jiné vychází), ale především metodologické uplatnění výzkumu propagandy prostřednictvím tzv. rámování – tj. autor nejprve zejména s pomocí zahraniční sekundární literatury identifikuje možné diskurzivní ideologické rámce, jejichž prostřednictvím byla srbská i chorvatská propaganda formována, respektive formulována, přičemž následně usiluje o identifikaci těchto rámujeících schémat ve zmíněných českých médiích.

K přednostem předložené práce bezpochyby patří snaha uchopit téma nikoli tradičně deskriptivním způsobem, tj. jako vývoj konfliktu, popřípadě reflexi války v českém prostředí obecně informativní cestou, nýbrž prostřednictvím sofistikovaných metodologických nástrojů v podobě výše zmíněné analýzy tiskového diskurzu. Autor se tak nikde v práci „zbytečně nezdržuje“ strohými popisy válečných událostí a směřuje vždy k meritu věci, tj. k identifikaci a analýze hlavních ideologických, respektive propagandistických obrazů, jež byly oběma stranami v průběhu války využívány, a především k posouzení, do jaké míry byly tyto obrazy zachycovány a tematizovány v české mediální sféře. Dalším kladem předložené práce je rovněž již naznačená práce se sekundární literaturou – ačkoliv byl autor handicapován zmiňovanou absencí přístupu k odborné literatuře z ranku zkoumaných zemí, respektive společností (jež na druhou stranu může trpět syndromem „zakotvenosti pohledu“), dokázal tento handicap přesvědčivě suplovat zpracováním dostatečného množství relevantních zdrojů anglo-jazyčné provenience. Krom toho nelze přehlížet ani fakt, že autor k tematice propagandy nepřistupuje pouze nahodile a intuitivně, když již v úvodní části reflektuje část teoretických

debat v otázce terminologického vymezení tohoto fenoménu. Pozitivní stránkou autorova přístupu je rovněž zdůvodněný výběr sledovaných periodik (Květy, Mladý svět, Respekt, Rudé právo), jenž je dobře vysvětlen a dává smysl – absentuje u něj ovšem podstatná dimenze sledování možných politických, respektive ideologických vlivů, které tyto platformy a jejich redakce formovaly. Autor tedy v konci identifikuje a srovnává narativ Rudého práva s narativem Respektu a dalších plátků, ale činí tak víceméně mechanicky – tj. neřeší, jakým způsobem a zda vůbec do daných obrazů vstupovala světonázorová východiska veřejných skupin či přímo politických stran, které s těmito redakcemi sympatizovaly. Ke cti nicméně autorovi slouží, že si je této skutečnosti vědom a sám ji v Závěru přiznává. I bez této roviny se nicméně kolegu Kořínkovi daří docházet k přesvědčivým a precizním závěrům, když nejprve identifikuje frekventovaně používané rámce (např. narativ oběti, motiv spiknutí, princip dehumanizace apod.), aby následně v konkrétních českých médiích sledoval jak četnost, tak způsob výskytu těchto rámců. V té souvislosti zvládá například zdařile určit, že dobový Respekt psal ve velké míře články pod značným vlivem prochorvatského narativu, jenž byl podle všeho přejímán vědomě jako součást aktivní sympatizace s danou válečnou stranou, přičemž odlišnou tendenci u Rudého práva dává autor spíše do souvislosti s iluzorní snahou o tzv. objektivitu a neutralitu. Takto klíčová zjištění jsou přitom velmi důležitá, neboť demonstrují, že klasická realizace analýzy propagandy dle míry „stranění“ jednotlivým aktérům není dostatečná a vyžaduje krom jiného i právě posouzení možné motivace, respektive sebe-reflexe daného zkoumaného média. Důležitost těchto zjištění i autorovu zdatnost nadto dokládá i přesvědčivá schopnost sumarizace těchto dílčích vyvozených postřehů v Závěru, což kolega Kořínek činí dostatečně komparativním způsobem.

V otázce problematických míst předložené práce je třeba na první místě zmínit absenci jakékoli metodologické kapitoly, v níž by autor vyjasnil postupy, které se rozhodl pro analýzu tiskového diskurzu použít. S tímto problémem souvisí de facto i absence relevantní odborné literatury, jež by přesně tuto metodologickou rovinu vymezila – kromě zahraničních prací věnovaných detailním otázkám analýzy mediálního diskurzu lze zmínit i české přehledové práce (např. Drulák a kol. *Jak zkoumat politiku. kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, v níž je několik kapitol zaměřeno právě na otázky diskurzivní i jiné analýzy stran obsahu tištěných médií). Absence této části i reflexe příslušné literatury pak vede k tomu, že po úvodu a terminologickém vymezení pojmu *propaganda* následuje okamžitě již charakteristika srbské, respektive chorvatské propagandy, aniž by bylo specifikováno, jak budou tyto propagandy procedurálně zkoumány – jinými slovy, těžiště autorova přístupu spočívá v celé řadě zavedených termínů a postupů (např. rámování, diskurz apod.), aniž by však došlo k operacionalizaci těchto pojmů a k vysvětlení, s jakými přesnými postupy a proč se autor rozhodl pracovat. Tato skutečnost pak vzbuzuje domněnku, že autor s těmito přístupy pracoval spíš intuitivně na základě jejich převzetí z jiných – s obdobným tématem pracujících – studií, avšak i v takovém případě by bylo žádoucí zvolenou metodologii lépe představit. Jestliže jsem navíc výše pozitivně kvitoval autorovu snahu nezanášet text zbytečnými historickými exkursy o válce jako takové, někdy je autorova úsečnost, respektive orientace na úzké téma propagandy až příliš striktní – autor tak například nikde neřeší dobová nastavení české společnosti a zejména politické scény vůči balkánskému konfliktu, což vytváří klamný dojem, že jednotlivá periodika referovala o válce v jakémisi ideologickém vzduchoprázdnu. Částečně problematická je i zvolená struktura studie, což ovšem primárně souvisí s výše zmíněným chybějícím představením metodologie, poněvadž autor nejprve charakterizuje a rozděluje národně-státní propagandy (srbskou a chorvatskou) dle difference na domácí a zahraniční a teprve posléze v další kapitole uvádí jednotlivé relevantní rámce této propagandy, což poněkud ztěžuje porozumění i přehlednost (zvláště když autor ony rámce vztahuje rovnou primárně k českému kontextu a čtenář tak nemá šanci zjistit, jakým způsobem ony rámce zejména v mezinárodní rovině fungovaly v kontextu klíčových mezinárodních hráčů, tj. s jakými postoji se srbská i chorvatská propaganda musely v průběhu konfliktu vyrovnávat). Samostatnou otázkou v rámci práce je pak zařazení specifické 3. kapitoly zaměřené na diskurzivní analýzu pojmu „četník“ v českém tisku. Ačkoliv kapitola je metodologicky zvládnutá, působí její zařazení poměrně nekoncepčně, neboť se z celkové analýzy českého tiskového prostředí poněkud vymyká – sám autor konstatuje, že vůči tomuto termínu nelze bohužel nalézt adekvátní ekvivalent v případě protichorvatské propagandy (termín „Ustašovec“ nebyl dostatečně frekventovaně používán) a především uznává, že velkým problémem může být i skutečnost, že termín „četník“ je v českém významovém prostředí notně zprofanován svébytným českým významem obdobně znějícího pojmu „četník“. V důsledku toho není

možné přesvědčivě rozhodnout, zda využívání termínu „četník“ v českém mediálním diskurzu pro označení srbské strany bylo motivováno primárně záměrným či bezděčným přejímáním chorvatského narativu, anebo čistě jako mediálně-popularizační zkratka fungující na základě tendence využívat terminologii jevící se jako českému publiku dostatečně známá (v tomto ohledu bych se přikláněl k interpretaci, že využívání pojmu „četník“ je možné vnímat spíše jako dobový trend vzbuzovat čtenářskou pozornost zajímavým, atraktivně znějícím a především domněle familiárním slovem označujícím takto zkrátka zjednodušeně jakékoli bojující srbské jednotky bez ohledu na definiční nepřesnost či snahu danou stranu denunciovat, případně dokonce demonizovat).

Závěrem lze tedy konstatovat, že předložená bakalářská práce nepochybně naplnila stanovený cíl, tj. přispěla k poznání diskurzivních prostředků, jež byly v českém tiskovém prostředí využívány k reflexi srbo-chorvatského konfliktu, k její dokonalosti by nicméně bylo zapotřebí více reflektovat, respektive rozpracovat výše pojednaná problematická místa. **Práci proto doporučuji k obhajobě a navrhuji její hodnocení stupněm C.**

Otázky k obhajobě:

- 1) Zkoumal autor nějakým způsobem, jak byla vůči konfliktu v polovině 90. let nastavena česká veřejnost, respektive česká politická scéna? A pokud ano, tak k jakým závěrům došel?
- 2) Lze nějakým způsobem vysvětlit, proč autor nikde blíže nespecifikuje použité metodologické nástroje, zejména pak možnosti a úskalí zkoumání mediální diskurzu v prostředí tištěných médií?

V Hradci Králové dne 7. června 2024

.....

Jan Květina